

ve službách českého krále Václava I., k roku 1240 doložení jakožto první šlechtičtí majitelé pevnosti a přilehlých statků. Zasazením stavby kamenného hradu již do doby kolem zmiňovaného roku 1240 pak autor dochází k závěru, že tím (Stary) Jičín možná náleží mezi vůbec nejstarší šlechtické hrady v českých zemích.

Vznik města (Nový) Jičín kladla starší literatura do doby po roce 1310 a založení spojovala s Vokem z Kravař. Jurok pečlivým rozborem nečetných písemných pramenů a jejich zasazením do širších dějinných souvislostí regionálních (mocenské a ekonomické ambice nových držitelů statku, pánů z Pňovic), celozemských (role východní Moravy v přemyslovské expanzi do Polska a Uher, dvojí období interregna) i střeoevropských (růst významu obchodní cesty vedoucí přes nově lokované město dále na Trenčín, která spojovala urbanizující se Slezsko s uherskými báňskými městy) dospívá k odlišnému závěru. Vznik městskými právy nadané obce klade do let 1290, resp. 1300–1305, a za pravděpodobného zakladatele určuje Bluda II. z Jičína a Pňovic. Drobnohledné analýze by jistě slušel důkladný poznámkový aparát, který dokážou komentované přehledy pramenů a literatury, jimiž je opatřena každá z kapitol knihy, zastoupit jen do určité míry. Tento nedostatek nicméně nejde na vrub autora, ale vyplývá z charakteru ediční řady.

Jiří Jurok skicuje obraz rychle se rozvíjejícího městského organismu, který měl již ve 14. století patřit spolu s Olomoucí, Opavou, Přerovem a Ostravou k „nejvýznamnějším městům severní Moravy“. Líčení vlastních dějin poddanského města se však občas až příliš utápí v historicko-genealogických přehledech věnovaných majitelům starojičínského dominia a jejich rodinným příslušníkům. Historie obce je tím de facto suplována rodovými dějinami vrchností – především pánů z Kravař a jejich nástupců z řad Cimburků, Boskoviců a Žerotínů, s jejichž příchodem se uzavřela středověká kapitola v dějinách města. Na druhou stranu je zapotřebí přiznat, že se historie poddanských měst vždy do určité míry překrývá s dějinami vrchností, zvláště pokud se jednalo o města, jimž jejich majitelé přisoudili rezidenční funkci. Závislost na genealogických exkurzech samozřejmě prohlubuje všeobecně známý nedostatek písemných pramenů, což v případě Nového Jičína, jehož městský archiv shořel již roku 1503, platí v plné míře i pro druhou polovinu 15. století.

Výše řečené ovšem neznamená, že by Jurok rezignoval na pokus o celistvější představení hospodářských, správních a kulturních aspektů

vývoje středověkého Nového Jičína. Přes torzovitost pramenné základny rekonstruuje fungování městské správy ve 14. a 15. století, pokouší se načrtnout obrysy socioprofesionální struktury obce a úvahy nad městskou (a vrchnostenskou) ekonomikou rozvíjí v souvislostech se stavbou městského opevnění či hradu. Všimá si přímé úměry mezi prohlubujícím se zadlužením šlechtických vlastníků a růstem sebevědomí městské společnosti, která se pro své pány stávala klíčovým prostředníkem při získávání úvěru. Reflektuje přitom nejnovější závěry bádání, když upozorňuje, že v případě sociální skladby měst velikosti Nového Jičína (počet obyvatel odhaduje na zhruba 600 osob) nelze hovořit o patriciátu, ale mnohem spíše o „radní vrstvě či meliorátu“. Nezapomene se zamýšlí nad etnickou skladbou novojičínské měšťanské společnosti a podnětné jsou také jeho postřehy týkající se místní židovské obce a jejich úvěrových aktivit v širším regionu.

Čtivý text, jemuž nechybí ani snaha o podchytení každodennosti obyvatel Nového Jičína, lze bezesporu označit za důstojný vklad edici *Dějiny českých, moravských a slezských měst*. Ačkoli Jiří Jurok v úvodním slově nezastíral určité organizační potíže provázející vznik celku knihy, nabízí publikace sumu dosavadních znalostí stejně jako řadu zcela nových podnětů a pohledů na minulost této severomoravské obce.

PETR KOZÁK

Jiří TRÍSKA a kol., *Dějiny Jemnice*,
J. Kaláb, Jemnice 2010

671 s., ISBN 978-80-254-8682-5 (v knize neuvedeno)

Zpracování dějin měst a obcí doznalo v polistopadovém období velké popularity, srovnatelné snad jen s výzkumem šlechtických rodů, a tento rozkvět nepochybně ještě nekončí. Právem, neboť mnohá města stále na moderní kritická zpracování svých dějin čekají. Jedním z důsledků obnoveného zájmu je však rozkolísaná kvalita různých počinů, které tak výmluvně odrážejí stav současné vlastivědy. Kniha věnovaná moravskému městu Jemnici na první pohled zaujme svou obsáhlostí, při podrobnějším prolistování i kvalitním provedením a četnou obrazovou dokumentací. Příprava textu se zhostil početný kolektiv šestnácti autorů, kteří pojednali o dějinách Jemnice od počátků osídlení až do současnosti. V tomto ohledu se tedy monografie pohybuje v klasických tradicích městského

dějepisectví, což je ovšem s ohledem na cílového čtenáře poměrně pochopitelné.

O vývoji v raném středověku pojednal Lubomír Jan Konečný. Jemnice je doložena, již jako město, k roku 1227. Název obce podle Konečného souvisí s těžbou rud, a autor proto na Jemnici nahlíží jako na jedno z nejstarších center dolování na Moravě. Tento hospodářský potenciál pak vidí – analogicky k případu Uničova – jako hlavní důvod relativně časného rozvoje regionu spolu s ohledy strategickými, kdy Jemnice sloužila jako opěrný bod vůči rakouskému pohraničí. Podle Konečného byla Jemnice (resp. její předchůdce, ves Podolí), původně součástí hradskeho okrsku Bítova, ve 12. století se pak stává samostatným ústředím knížecího velkostatku, konstituovaného někdy za vlády Bořivoje II. či Soběslava I. V tomto místě se Konečný zabývá otázkou údajného jemnického údělného knížectví, které vstoupilo do povědomí prostřednictvím díla Tomáše Pešiny z Čechorodu *Mars Moravicus*. Postoj historiografie k věrohodnosti Pešinova výkladu se různil: V. Novotný zaujal vůči odkazovaným třebíčským letopisům skeptické stanovisko, naopak V. Richter a především L. Hosák je byli ochotni brát v potaz. Konečný sám se kloní k tomu, že Jemnice patřila k hospodářským centřům, zajišťujícím živobytí nevládnoucím Přemyslům jako dočasný úředník či spíše jen panství, čímž se ve výsledku staví za věrohodnost údajů třebíčského pramene. Bohužel, hlubšímu rozboru se však vyhýbá. Vytknout jeho pasážím lze i to, že zjevně nereflktuje stávající diskusi o strukturální podobě přemyslovského státu, operuje tak nadále jako s neochvějným faktem např. se systémem služebných osad. Autor dále poměrně obsáhle pojednává o duchovní správě regionu ve vztahu ke kostelu sv. Jakuba, jemuž věnuje podrobnou pozornost především po stránce uměleckohistorické. Konečného pasáž má spíše úvodní charakter, nepůsobí příliš vyrovnaným dojmem, litovat lze např. rezignace na využití závěrů či postupů archeologického a sídelně historického bádání.

Dějiny Jemnice ve vrcholné a pozdně středověkém období se zhostil Miroslav Plaček. Jeho výklad přitom do jisté míry doplňuje mezery předchozího výkladu. Plaček úvodem popisuje geografické podmínky regionu, místní komunikační síť ve vztahu ke konstituování sídla, zabývá se také rozbohem majetkových poměrů v okolí Jemnice. Z textu listiny Přemysla Otakara I. z roku 1227 Plaček logicky vyvozuje, že město již bylo vysazeno a na pořadu dne stála toliko otázka opevnění. Přitom starší osada Podolí ani po vzniku města Jemnice nezanikla, naopak

si svůj význam podržela, jak ukazuje i fakt, že tamní kostel sv. Jakuba zůstal farním až do roku 1658. V otázce nejstarších dějin Jemnice Plaček poukazuje na nutnost dalších archeologických výzkumů. I on se zabývá Pešinovými údaji, avšak na rozdíl od Konečného je k nim spíše skeptický. Otázku nicméně neřeší a v souhrnu odkazuje na závěry Konečného. Čtenáře je proto nutno odkázat na inspirativní knihu Rudolfa Fišera o třebíčském opatství.

V souvislosti se založením města se autor věnuje osobě jeho lokátora, přičemž problematizuje zažitě interpretace, ztotožňující lokátory Jemnice a Hodonína. Vlivný Hosákův názor tak Plaček označuje za nepodložený. Velká pozornost je věnována otázce městského opevnění. Plaček na jedné straně shrnuje, že doba udávané výstavby opevnění spadá do časů napětí mezi Přemyslem Otakarem I. a rakouským vévodou Leopoldem VI., přesto však nabádá k opatrnosti. Upozorňuje především na fakt, že o skutečné výstavbě není žádný jiný doklad krom zmiňované listiny. Jako stěžejní se v první řadě jeví fakt, že o takové stavební aktivitě nesvědčí archeologie (nálezy v Jemnici obecně spadají do 14. a především 15. století). Plaček proto usuzuje, že k plnohodnotnému rozvoji města došlo až za vlády Přemysla Otakara II., mimo jiné ve vazbě na výstavbu hradu. Ta byla ovšem dokončena až Václavem II. To vysvětluje i poměrně pozdní zmínku o jemnických purkrabích, což se pokoušel svým typickým způsobem překlenout již Antonín Boček. Existenci městského opevnění Plaček klade spíše do počátku 14. století, což už více odpovídá známému kontextu vývoje českých měst.

Písemné zprávy o městě mezi lety 1227 a 1325 mizí, Plaček proto dějiny Jemnice ve 13. a 14. století zdařile přibližuje na příkladu širšího vývoje Bítovska. Na sklonku 13. století se dějiny Jemnice protnulý s dějinami rodu Lichtenburků, kteří nadále měli sehrát ve středověkých dějinách města neopomenutelnou úlohu. Století následující je přitom už tradičně označováno za zlatou dobu Jemnice. V této epoše totiž jemnický hrad nahradil dosavadní centrum regionu Bítov, což mělo za následek i rozvoj města, jak stvrdil svým privilegiem rovněž Jan Lucemburský. Na druhou stranu již roku 1331 bylo město poprvé zastaveno rodu Lichtenburků a v následujících letech se tak střídavě nacházelo v zeměpanském i zástavním držení, a to až do počátku 15. století, kdy přes veškeré snahy městské rady definitivně skončilo v rukách Lichtenburků (Plačkovým spoluautorem se v těchto pasážích stal Marek Vařeka).

Česko-uherské války, během nichž Lichtenburkové stáli v opozici vůči Jiřímu z Poděbrad, znamenaly stagnaci města a nejspíše i konec důlního podnikání. Výpadek těchto příjmů se Lichtenburkové snažili nahradit rybníkářstvím, což ovšem vedlo k dalším konfliktům s měšťany. Vedle důrazu na politické dějiny regionu i města je věnována pozornost také církevnímu vývoji a náboženským poměrům ve městě, každodennímu životu měšťanů (především v čase pozdního středověku), nastíněna je sociotopografie Jemnice i vývoj městského hospodářství, hygieny a zdravotnických poměrů. Kapitola symbolicky zakončuje úsvit nadcházejícího raného novověku, který pro Jemnici znamenal chaotické období poručnické správy, dalších zástav a prodejů. Na prahu třicátých let pak Jemnice definitivně ztratila z rozhodnutí Ferdinanda I. naději, že se navrátí do společenství královských měst, a do dalšího období své existence tak vstoupila jako poddanské město Meziříčských z Lomnice.

Uvedenou stěžejní část, postihující středověký vývoj města, dále doplňují tematicky koncipované kapitoly. Martin Štindl tak ve zkratce shrnuje základní povědomí o dějinách jemnických Židů, jeho úsilí je však zásadně limitováno minimem pramenných dokladů. Přesto však konstatuje, že Jemnici lze pokládat za jedno z nejstarších městských středisek židovského osídlení na Moravě, přičemž vrchol představuje doba 14. století. Vyhánění Židů z královských měst během 15.–16. století Jemnici dle Štindla patrně nepostihlo díky ochraně vrchnosti. V další části M. Plaček rozvádí a precizuje dříve snesené údaje o vývoji městské fortifikace i městského hradu a zámku, Petr Čehovský pak seznamuje s jemnickými gotickými a renesančními památkami. V úvodu poněkud duplicitně na základě literatury shrnuje kulturní a hospodářskou situaci města ve 13.–16. století, aby se dále věnoval uměleckohistorickému popisu jednotlivých památek. Výhradu lze mít – vedle zbytečného opakování informací z dřívějších kapitol – hlavně ke skutečnosti, že v pasážích o jemnickém hradu Čehovský nereflkuje předchozí Plačkův text, ač jeho jméno zmiňuje. Existenci hradu tak klade již k roku 1227, Plačkův názor ovšem působí argumentačně přesvědčivěji.

Dějiny Jemnice jsou bezesporu kvalitním počinem (a to nejen v případě anotovaných středověkých oddílů), který se neztratí ani vedle titulů známé ediční řady *Dějiny českých, moravských a slezských měst* Nakladatelství Lidové noviny. Je bohužel třeba konstatovat, že vedle již naznačených výtek jsou největší vadou na kráse jinak zdařilé publikace nedostatky redakční

práce, která mohla přispět k větší vzájemné provázanosti jednotlivých částí. Vzhledem ke kvalitě koncepce výkladu i autorského týmu (vyniká tu především práce Miroslava Plačka) ovšem monografie velmi dobře poslouží jak badatelům, tak laickým čtenářům.

JOSEF ŠRÁMEK

Petr SOMMER – Martin STECKER,
Kostely na Sedlčansku, Městské
muzeum Sedlčany, Centrum
medievistických studií, Praha 2011

168 s., ISBN 978-80-903679-6-8

Knihla autora textů Petra Sommera a fotografa Martina Steckera je obrazovým a uměleckohistorickým průvodcem po dvaceti devíti vybraných sakrálních stavbách, které se nacházejí převážně v hranicích historického sedlčanského okresu v pravobřežní části středního Povltaví. Zachyceny jsou nejen kostely, a to od středověkých až po stavby z přelomu 19. a 20. století, ale i některé vesnické, zámecké nebo hřbitovní kaple. Barevné fotografie zdůrazňují sepětí historické architektury s krajinou a zachycují interiéry se snahou o vystižení sváteční, dnes však často opuštěné atmosféry. Přiblíženy jsou i detaily výzdoby, vybavení nebo architektury, autorovi snímků však nešlo o čistě popisný nebo dokumentační přístup. Současné pohledy jsou konfrontovány s historickými snímky z první poloviny 20. století.

Textová část každého z hesel je až na výjimky rozdělena do dvou rovin. Starší texty regionálního učitele Čenka Habarta, dokončené již roku 1941 a tiskem vydané v roce 1994, vycházejí z tradice regionální vlastivědy a starších soupisů památek. Habart byl ostatně spolupracovníkem Antonína Podlahy a Eduarda Šittlera během přípravy sedlčanského svazku tehdejšího *Soupisu památek*. Jádro textové části představují stati P. Sommera, které shrnují základní poznatky z místní historie, zejména se však věnují uměleckohistorickému popisu kostelů a kaplí, jejich architektuře a stavebnímu vývoji jazykem dnešní odborné terminologie. Stranou pozornosti nezůstává ani vnitřní vybavení, od dob Habartova popisu někdy dosti prořídle. Paralelní texty nepůsobí vždy přehledně a některé informace se opakují, na druhou stranu však přinášejí možnost konfrontovat pohled vlastivědného badatele a současného mezioborového přístupu, který vnímá sakrální stavby jako svědky historického a kulturního vývoje krajiny i společnosti. Popis